ARAŞTIRMA / RESEARCH

Hemşirelik Öğrencilerinin Empati Düzeylerine Göre Kültürlerarası Duyarlılıkları

Intercultural Sensitivity of Nursing Students According to Their Empathy Level

Nuray EGELİOĞLU CETİŞLİ, Yrd. Doç. Dr., Gülşen IŞIK, Ar. Gör., Beste ÖZGÜVEN ÖZTORNACI, Öğr. Gör., Esra ARDAHAN, Ar. Gör., Berna Nilgün ÖZGÜRSOY URAN, Öğr. Gör., Ekin Dila TOP, Öğr. Gör., Elif ÜNSAL AVDAL, Doç. Dr.

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

Kabul tarihi/Accepted: 07.02.2016

İletişim/Correspondence:

Nuray EGELIOĞLU CETIŞLI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Balatçık Kampüsü Çiğli Ana Yerleşkesi, Merkezi Ofisler 1. Çiğli, İzmir
E-posta: nurayegelioglu@gmail.com

Bu çalışma; 21-23 Mayıs 2015 tarihinde Çanakkale'de düzenlenen III. Uluslararası Katılımlı Kültürlerarası Hemşirelik Kongresi'nde Poster Bildiri olarak sunulmuştur.

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı; hemşire adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek; birinci ve dördüncü sınıfta okuyan öğrencileri bu açıdan karşılaştırmaktır. **Gereç ve Yöntem:** Bu araştırma; bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde öğrenim gören birinci ve dördüncü sınıf hemşirelik öğrencileri ile tanımlayıcı ve karşılaştırılmalı olarak yürütülmüştür. Veriler Birey Tanıtım Formu, Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın evrenini, araştırmanın yürütüldüğü üniversitenin Hemşirelik Bölümü öğrencileri; örneklemini ise birinci ve dördüncü sınıflarda öğrenim gören 320 öğrenci oluşturmuş, 195 öğrenci çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. **Bulgular:** Birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin yaş ortalaması 19.12±1.49 yıl, % 77.1'i kadın olup, dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin yaş ortalaması 22.11±0.85 yıl, % 82.6'sı kadındır. Birinci sınıftaki öğrencilerin % 69.7'si başka kültürden insanlarla tanıştığını, % 51.4'ü kültürlerarası duyarlılığa ilişkin bilgi almadığını, dördüncü sınıf öğrencilerinin %84.9'u başka kültürden insanlarla tanıştığını, %65.1'i kültürlerarası duyarlılığa ilişkin bilgi almadığını ifade etmiştir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre yaş ortalamaları ve başka kültürlerden insanlarla tanışma durumları arasında fark vardır. Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği toplam ve alt ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak fark yoktur. Birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği toplam puan ortalamaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. **Sonuç:** Çalışmada hemşirelik öğrencilerinin empati düzeylerinin artması ile kültürlerarası duyarlılıklarının arttığı saptanmıştır. Bu sonuca göre; hemşirelik eğitimi sırasında öğrencilerin iletişimin en temel unsuru olan empati becerisini kazanmalarının, hastaya özgü ve kültüre duyarlı bakım vermede katkısı olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği, Temel Empati Ölçeği, Transkültürel hemşirelik, Hemşirelik öğrencileri.

Abstract

Objective: The purpose of this research is to determine the relationship between intercultural sensitivity and empathy level of nursing students and to compare the junior and senior students in this respect. **Material and Method:** This research is descriptively and comparatively carried out with freshmen and senior nursing students who attend a state university. The data have been collected by using Individual Description Form, Intercultural Sensitivity Scale and Basic Empathy Scale. Population of this research is the nursing students of the university that this research is carried out; sample of the research is 320 freshmen and senior students who are currently studying, and only 195 students accepted to join. **Findings:** The mean age of the freshmen was 19.12±1.49 years and 77.1% of them were women; the mean age of the seniors was 22.11±0.85 years and 82.6% of them were women. It has been designated that 69.7% of the freshmen met people from other cultures, 51.4% of them got no information about intercultural sensitivity; and 84.9% of the seniors met people from other cultures, 65.1% of them got no information about intercultural sensitivity. There is a difference between the mean age of the students and the status of meeting someone else from other cultures according to their year. There is no statistical difference between the Intercultural Sensitivity Scale and Basic Empathy Scale, mean total and sub-scale scores according to the year of the students. It has been determined that there was a positive and significant relation between the mean total scores of freshmen and senior Intercultural Sensitivity Scale and Basic Empathy Scale. **Conclusion:** It has been determined that as empathy level of the students increased, intercultural sensitivity of them also increased. Consequently, it is concluded that acquiring the skills of empathy during the nursing education has a contribution to making patient-specific and culture-sensitive care.

Keywords: Intercultural Sensitivity Scale, Basic Empathy Scale, Transcultural nursing, Nursing students.

Giriş

Kültür, bir grup insan tarafından öğrenilen, paylaşılan, nesilden nesile aktarılan değerler, inançlar, tutum ve davranışlar, örf ve adetler olarak tanımlanmaktadır. Kültür yaşamın dokusudur ve her insan bir kültüre sahiptir. Çok kültürlü toplumlarda kültürel çeşitliliğe dayalı karmaşık, benzer ve farklı kültürel anlayışlar yaygındır. Bu kültürel anlayışlar; yaş, cinsiyet, ırk, etnik özellikler, sosyoekonomik düzey, dinsel kimlik, cinsel davranışlar, eğitim, tarih gibi pek çok faktörle şekillenir (Bayık, 2008; Bolsoy ve Sevil, 2006).

Sağlığı koruma ve hastalıkları tedavi etme kültüre özgü uygulamaları içerir. Bu nedenle kültür aynı zamanda sağlık ve hastalık için dinamik bir faktör olarak kabul edilebilir. Hastanın kültürel değerleri, inançları ve uygulamaları bütüncül hemşirelik bakımının önemli bir parçasıdır (Bekâr, 2004). Küreselleşen dünyada artık hemşirelik mesleği, tüm topluma ve etnik gruplara birey merkezli bakım vermenin gerekliliğini ve sorumluluğunu benimsemiştir (Öztürk ve Öztaş, 2012). Nitelikli bireysel bakım sadece bireyin kültürü, inançları, gelenekleri ve değerleri bir bütün olarak göz önüne alındığında verilebilir (Bekâr, 2004).

"Kültürlerarası Hemşirelik (Transcultural Nursing)" terimi, ilk kez Madeleine Leininger (1925-2012) tarafından 1979 yıllarında kullanılmış ve bu tarihten sonra da hemşirelik bakımında kültürel evrensellik ve kültüre özgülük sağlayan, sağlık, hastalık, inanç ve değerlere saygılı bir şekilde yaklaşmaya odaklanan hemşireliğin bir alt dalı olarak günümüzde daha yaygın kullanılmaya başlanmıştır. Kültürel temelli bakım bilgisi 20. yüzyılın ortalarında ve hala dünyanın bazı yerlerinde hemşireliğin eksik olan önemli bir alanıdır (Birol, 2005; Leininger, 2002; Sayan, 1999).

Değişen dünya şartları gereği farklı kültürlerin bir arada yaşaması veya çeşitli sebeplerle etkileşim kurması gerekir. Toplumun kültürel gereksinimlerine yanıt verecek kültürel bilgi ve becerilere sahip hemşirelerin yetiştirilmesi giderek önem kazanmaktadır. Sağlıkla ilgili temel bakım vericilerden biri olan hemşireler, etkin bir bakım vermek ve bakımın kalitesini arttırmak için toplum içerisindeki bireylerin kültürel farklılıklarına duyarlı olmalı ve kültürlerarası farklılıkları göz önünde bulundurmalıdırlar (Öztürk ve Öztaş, 2012). Hemşirelik eğitiminde kültürel bakıma yönelik literatür bilgisi kısmen yeterli olsa da, kültürel içerikli bakım yeterli düzeyde uygulanmamaktadır. Kültürel yönden uygun olan bir bakım hazırlığı, hemşirenin bireysel olarak kültürel farklılıklar ve benzerlikler hakkında bilgi sahibi olmasını ve duyarlı davranmasını da gerektirir. Bunun için hemşirelik eğitiminde kültürel yeterliliği kazandırmaya yönelik yetkinlikler çerçevesi geliştirilmelidir (Bulduk, Tosun, Ardıç, 2011; Ruddock ve Turner, 2007; Tortumluoğlu, Okanlı, Şıpkın, Özyazıcıoğlu, Akyıl, 2007; Üstün, 2011). İnsanların kültürel ihtiyaçlarını karşılama becerisini teşvik etme ve bu konuların hemşirelik müfredatında yer almasının önemi giderek artmaktadır.

Türkiye, çok eski çağlardan beri çeşitli uygarlıkların kurulduğu, bu nedenle zengin kültüre sahip bir ülkedir. Özellikle büyük şehirlerde toplumsal ve kültürel yapı heterojen bir özellik gösterir (Şenol, Ünalan, Çetinkaya, Öztürk, 2004). Türk toplumunda var olan çok kültürlülük gerçeği, kültürel farklılıkları anlama ve kültürlerarası ilişkiler konusunda "Kültürlerarası Hemşirelik" alanına duyulan gereksinimi arttırmıştır (Birol, 2005; Leininger, 2002; Sayan, 1999).

Ülkemizde, kültüre duyarlı bakım vermek için hemşirelik eğitiminde NANDA (North American Nursing Diagnosis Association)'nın tanıları, Gordon'un Fonksiyonel Sağlık Örüntüleri Modeli, NIC (Nursing Interventions Classification), NOC (Nursing Outcomes Classification), Günlük Yaşam Aktiviteleri ve OMAHA sistemi vb. gibi çeşitli model ve rehberler kullanılmaktadır. Kültürel model ve rehberlerin kullanılması, hemşirelerin bakım verdikleri toplumun kültürel özelliklerini değerlendirmesinde, kültürel verilere daha sistematik ve standardize yollarla ulaşmasında ve kültürlerarası hemşirelik alanında bilgi birikiminin artmasında yararlı olmaktadır (Tanrıverdi, Seviğ, Bayat, Birkök, 2009; Tortumluoğlu, Okanlı, Özyazıcıoğlu, Akyıl, 2006; Tortumluoğlu ve ark., 2007). Hemşirelikte lisans programı içerisinde anlatılan konular kültürel bakış açısı ile bütünleştirerek aktarılmaktadır.

Ülkemizde hemşirelik alanında kültürlerarası bakımla ilgili yapılan az sayıda çalışma vardır. Türkiye'nin doğusunda yapılan, hemşirelik öğrencilerinin hasta bakımında deneyimledikleri kültürlerarası farklılıkları tanımlama çalışmasında, diğer bölgelerden gelen ve eğitim hayatının ilk yılında olan öğrencilerin daha fazla kültürel farklılık yaşadığı saptanmıştır (Tortumluoğlu ve ark., 2006). Türkiye'nin iki farklı bölgesinde çalışan hemşirelerin bakım verme sırasında karşılaştıkları kültürel problemlerin analizinin yapıldığı Parlar ve arkadaşlarının (2014) çalışmasında, örneklem grubundaki hemşirelerin büyük çoğunluğunun farklı kültürden insana bakım verdiği ve bu oranın batıda çalışan hemşirelerde doğuda çalışanlara göre anlamlı olarak daha fazla olduğu bulunmuştur. Hastaların kültürel özelliklerine göre verilen bakımda yaşanan problemlerin daha çok iletişim alanında olduğu, bu yaşanan problemlerin oranının batıda çalışan hemşirelerde daha fazla olduğu belirlenmiştir. İletişim alanında yaşanan problemlerin fazla olmasının sebebi Türkçe konuşmayan hasta sayısının fazla olmasından kaynaklanmaktadır (Parlar, Besen, Tokem, Fadıloğlu, Karadağ, 2014). Tanrıverdi ve arkadaşlarının (2010) hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin bakımda deneyimledikleri kültürel farklılıklar, bu farklılıkların bakıma yansıma şeklinin değerlendirildiği çalışmada, öğrencilerin çoğunluğunun bakımda kültürel farklılık deneyimlediği ve bu kültürel farklılıkların bakıma olumsuz yansıdığı belirlenmiştir (Tanrıverdi, Okanlı, Şıpkın, Özyazıcıoğlu, Akyıl, 2010)

"Kültürlerarası farklılıkları anlamada, kabul etmede ve takdir etmede kendi motivasyonunu sağlamak için gerekli olan aktif istek" olarak tanımlanan kültürlerarası duyarlılık; gelişmiş toplumlarda yetiştirilen bireylerin farklı kültürlere karşı olumlu tutum geliştirmeleri için ön plana çıkan kavramlardan biri olmuştur (Bulduk ve ark., 2011; Chen ve Starosta, 2000; Cırık, 2008). Kültürlerarası duyarlılık, kültürlerarası iletişim becerisinin bir parçasıdır ve temel unsurlarından birisi empatidir. Empati, bir kişinin kendini karşısındaki kişinin yerine koyarak, olaylara onun bakış açısı ile bakması ve o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması ve bu durumu iletmesi sürecidir. Her insan gerek kendisini gerekse çevresini, kendine özgü bir biçimde algılar; bu algısal yaşantı özneldir. Bir insanı anlamak için dünyaya onun bakış tarzıyla bakılmalı, olayları onun gibi algılamaya ve yaşamaya çalışılmalıdır (Dökmen, 1994; Rogers, 1983).

Hemşirelik, insan ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı mesleklerden birisidir. Empati hemşirelik bakımının en temel bileşenlerindendir. Empati yapabilen hemşire tarafsız olma özelliğine sahiptir. Empati yapmak, hastanın durumuna uygun hemşirelik girişimini planlamada yararlı olmasının yanı sıra, hastadaki olumlu gelişmeler açısından hemşirelere de mesleki doyum sağlamaktadır. Hemşirelerin kültürel duyarlı bakım vermeleri için; hastayı doğru şekilde anlamaları, ihtiyaçlarını belirlemeleri ve bu doğrultuda bakımı planlayıp uygulayabilmeleri, bunlar için de empati yapabilme yeteneğine sahip olmaları gerekmektedir (Maatta, 2006; Williams ve Stickley, 2010).

Amaç

Bu araştırmanın amacı; Türkiye'nin batısında yer alan bir devlet üniversitesinin hemşirelik öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılık ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek; birinci ve dördüncü sınıfta okuyan öğrencilerin bu açıdan karşılaştırılmasını sağlamaktır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Tipi: Bu araştırma Türkiye'nin batısında yer alan bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde öğrenim gören birinci ve dördüncü sınıf hemşirelik öğrencileri ile tanımlayıcı ve karşılaştırılmalı olarak yürütülmüştür.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi: Araştırmanın evrenini, araştırmanın yürütüldüğü üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem seçimine gidilmemiş olup, 320 öğrencinin 195'i çalışmaya katılmayı kabul etmiştir.

Veri Toplama Araçları;

Birey Tanıtım Formu: Hemşirelik öğrencilerinin kişisel özelliklerine ilişkin literatür doğrultusunda araştırmacılar tarafından oluşturulan 8 soru yer almaktadır (Baños, 2006; Bolsoy ve Sevil, 2006; Chen ve Starosta, 2000; Leininger, 2002; Öztürk ve Öztaş, 2012; Ruddock ve Turner, 2007; Sayan, 1999; Üstün, 2011; Yılmaz ve Göçen, 2013).

Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği (KDÖ): Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen ölçeğin 2011 yılında Bulduk, Tosun ve Ardıç tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlilik ve güvenirlik çalışması yapılmış, Cronbach Alpha katsayısı .72 (yeterli) olarak hesaplanmıştır Ölçek 24 madde ve beş alt boyuttan oluşan, beşli likert tipi bir ölçektir. İletişimde sorumluluk, kültürel farklılıklara saygı, iletişimde kendine güvenme, iletişimden hoşlanma ve iletişimde dikkatli olma ölçeğin alt boyutlarıdır. Ölçekten alınabilecek en düşük toplam puan 24, en yüksek toplam puan 120'dir. Ölçekten alınan toplam puanın artması kültürlerarası duyarlılık düzeyinin arttığını göstermektedir (Baños, 2006; Bulduk ve ark., 2011; Chen ve Starosta, 2000; Ruddock ve Turner, 2007). Ölçeğin bu çalışmadaki cronbach alpha değeri .70'tir.

Temel Empati Ölçeği (TEÖ): Jolliffe ve Farrington (2006) tarafından geliştirilen, Topçu ve ark. tarafından geçerlilik ve güvenirlik çalışması (2010) yapılan ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .76 – .80 aralığında ve yeterli bulunmuştur. Psikometrik özellikleri de yeterli olan ölçeğin empati düzeyini belirlemek için Türkiye'de kullanılabilecek bir ölçek olduğu saptanmıştır. 9 maddesi bilişsel empatiyi ve 11 maddesi duygusal empatiyi ölçen, 20 maddelik, beşli likert tipi bir ölçektir. Bilişsel empati alt boyutu için ölçekten alınabilecek en düşük puan 9, en yüksek puan 45'tir. Duygusal empati alt boyutu için ise ölçekten alınabilecek en düşük puan 11, en yüksek puan 55'tir. Ölçekten alınacak yüksek puanlar empati düzeyinin yüksek olduğunu, düşük puanlar ise empati düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir (Jolliffe ve Farrington, 2006; Topçu, Baker ve Aydın, 2010) Ölçeğin bu çalışmadaki cronbach alpha değeri 0.79' dur.

Veri toplama

Veriler 01-25 Mart 2015 tarihleri arasında, sınıf ortamında öz bildirim yöntemi ile 15 dakikalık süre içerisinde toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizi bilgisayar ortamında yapılmıştır ve sosyodemografik özellikler sayı ve yüzde dağılımları olarak verilmiştir. Grupların normal dağılım göstermemesi ve parametrik test varsayımları yerine getirilemediği için öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre kültürel duyarlılık ölçeği puan ortalamaları ve temel empati ölçeği puan ortalamaları Mann Whitney U ve Kruskall Wallis testleri kullanılarak incelenmiştir. Kültürel Duyarlılık Ölçeği puan ortalaması ile Temel Empati Ölçeği puan ortalamaları arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi yapılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Veriler; kullanılan ölçeklerin Türkçe geçerlilik güvenirliliğini yapan yazarlardan ve araştırmanın yürütüldüğü üniversitenin Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan izinler alındıktan sonra toplanmıştır (16.04.2015 tarih ve 66 Karar Nolu yazı) Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerden de onam alınmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özellikleri öğrenim gördükleri sınıflara göre Tablo 1'de verilmiştir. Birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin yaş ortalaması 19.12±1.49, % 77.1'i kadın olup, % 47.7'si yurtta kaldığını ve % 64.2'si ülkenin batısında yetiştiğini belirtmişlerdir. Birinci sınıftaki öğrencilerin % 69.7'si başka kültürden insanlarla tanıştığını, %51.4'ü kültürlerarası duyarlılığa ilişkin bilgi almadığını, bilgi alanların ise % 47.2'si bu bilgiyi üniversitedeki derslerden aldığını ifade etmiştir. Dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin yaş ortalaması 22.11±0.85, % 82.6'sı kadın olup, % 43'ü evde arkadaşları ile kaldığını ve % 48.8'i batıda yetiştiğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin % 84.9'u başka kültürden insanlarla tanıştığını, % 65.1'i kültürlerarası duyarlılığa ilişkin bilgi almadığını, bilgi alanların ise % 43.3'ü bu bilgiyi üniversitedeki derslerden aldığını ifade etmiştir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre yaş ortalamaları (F=3.868, p= .000), şu an kaldıkları yer (x^2=11.137, p= .004), başka kültürlerden insanlarla tanışma durumları (x^2=6.128, p= .013) arasında fark vardır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Kişisel Özelliklerinin Dağılımı

Sosyo-demografik Veriler		Birinci Sınıf (n=109)		Dördüncü Sınıf (n=86)	
		Ortalama±SD		Ortalama±SD	
Yaş Ortalaması		19.12±1.49		22.11±0.85	
		t=3.868 p= .000			
		n	%	n	%
Cinsiyet	Kadın	84	77.1	71	82.6
	Erkek	25	22.9	15	17.4
	x^2/p		x^2=0.890	p= .346	
Şu An Kalınan Yer	Ailemle	34	31.2	17	19.8
	Yurtta	52	47.7	32	37.2
	Evde arkadaşlarımla	23	21.1	37	43.0
	x^2/p		x^2=11.137	p= .004	
Yetişilen Coğrafi Bölge	Batı	70	64.2	42	48.8
	Güney	16	14.7	18	21.0
	Orta	11	10.1	8	9.3
	Kuzey	3	2.8	8	9.3
	Doğu	9	8.3	10	11.6
	x^2/p		x^2=7.306	p= .121	
Başka Kültürden İnsanlarla Tanışma	Evet	76	69.7	73	84.9
	Hayır	33	30.3	13	15.1
	x^2/p		x^2=6.128	p= .013	
Kültürlerarası Eğitim	Evet	53	48.6	30	34.9
	Hayır	56	51.4	56	65.1
	x^2/p		x^2=3.712	p= .054	
Bilgiyi Aldığı Yer	Yazılı-Görsel Basından	12	22.6	10	33.3
	Üniversitedeki derslerden	25	47.2	13	43.4
	Aile-arkadaşlardan	16	30.2	7	23.3
	x^2/p		x^2=1.213	p= .545	

Araştırmaya katılan birinci sınıf öğrencilerinin KDÖ toplam puan ortalaması 78.42±8.82, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise 78.61±5.33'tür, TEÖ toplam puan ortalaması ise sırasıyla 60.28±6.25 ve 58.98±5.80'dir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre KDÖ ve TEÖ toplam ve alt ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak fark yoktur (p> .05) (Tablo 2).

Birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin kişisel özelliklerine göre Kültürlerarası Duyarlılık ve Temel Empati Ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları Tablo 3'de gösterilmiştir. Dördüncü sınıftaki kız öğrencilerin TEÖ toplam puan ortalaması 59.56±5.73 iken, erkek öğrencilerin 56.26±5.57'dir ve aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (MU=354.50, p= .042). Her iki sınıfta öğrenim gören öğrencilerin de diğer kişisel özelliklerine göre Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği toplam puan ortalamaları arasında fark yoktur (p> .05) (Tablo 3).

Tablo 2. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği Toplam ve Alt Ölçek Puan Ortalamaları

Ölçekler	Birinci Sınıf (n=109) Ortalama±SD	Dördüncü Sınıf (n=86) Ortalama±SD	MU	p
Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Toplam Puan Ortalaması	78.42±8.82	78.61±5.33	4.836	.703
İletişimde Sorumluluk	25.73±3.98	26.22±2.44	4.771	.829
Kültürlerarası Farklılıklara Saygı	17.03±2.87	17.12±3.26	4.734	.902
İletişimde Kendine Güvenme	16.74±2.83	16.46±1.84	4.402	.462
İletişimden Hoşlanma	7.30±2.82	7.38±2.02	4.978	.453
İletişimde Dikkatli Olma	11.60±2.21	11.41±1.47	4.260	.267
Temel Empati Ölçeği Toplam Puan Ortalaması	60.28±6.25	58.98±5.80	3.898	.054
Bilişsel Empati	29.29±3.69	29.61±2.93)	4.884	.611
Duygusal Empati	30.97±4.25	29.37±4.52	3.634	.009

Çalışmaya katılan birinci sınıf öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği toplam puan ortalaması (78.42±8.82) ve Temel Empati Ölçeği toplam puan ortalaması (60.28±6.25) arasında pozitif yönde, orta düzeyde anlamlı (r=0.444, p= .000) bir ilişki vardır. Dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin de Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği toplam puan ortalaması (78.61±5.33) ve Temel Empati Ölçeği toplam puan ortalaması (58.98±5.80) arasında pozitif yönde, zayıf ve anlamlı (r=0.298, p= .005) bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tartışma

Kültürlerarası duyarlılık, Türkiye gibi çok farklı kültürlerin birleştiği toplumlarda hemşirelik bakımının temelini oluşturan önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle hemşirelik eğitiminin, kültüre duyarlı ve bu duyarlılığın oluşmasında en önemli ve merkezi unsurlarından birisi olan empati becerisine sahip bireylerin gelişmesine katkı sağlayıcı olması beklenmektedir. Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin eğitim gördükleri sınıflara göre kültürlerarası duyarlılık ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Çalışmada öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre KDÖ toplam ve alt ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan fark olmadığı saptanmıştır. Banos'un çalışmasında (2006) sınıf düzeylerinin, öğrencilerin kültürlerarası duyarlılıklarında belirgin bir fark yaratmadığı saptanmıştır. Banos'un çalışmasında olduğu gibi bizim çalışmamızda da KDÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Tablo 3. Öğrencilerin Kişisel Özelliklerine Göre Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği Puan Ortalamaları

Kişisel özellikler	Birinci Sınıf		Dördüncü Sınıf	
	KDÖP Ortalama±SD	TEÖP Ortalama±SD	KDOP Ortalama±SD	TEOP Ortalama±SD
Cinsiyet				
Kız	78.19±8.46	60.38±5.81	78.90±5.54	59.56±5.73
Erkek	79.20±10.07	59.95±7.72	77.26±4.11	56.26±5.57
MU	1.056	914.00	471.50	354.50
p	.963	.486	.486	.042
Şu an kalınan yer				
Ailesiyle	77.00±7.74	60.06±6.11	79.29±6.51	58.82±5.11
Yurtta	79.53±9.24	60.23±5.76	78.03±3.83	58.09±5.77
Evde	78.00±9.37	60.73±7.65	78.81±5.92	59.83±6.15
KW	3.187	0.150	0.751	0.757
p	.203	.928	.687	.685
Yetişilen Coğrafi Bölge				
Batı	77.27±7.95	59.75±6.15	78.66±5.05	59.09±5.02
Güney	79.87±5.43	61.31±5.35	78.66±6.43	59.88±6.18
Kuzey	77.33±4.04	61.33±1.52	78.37±3.15	57.25±5.59
Orta	82.54±13.98	59.00±5.17	79.00±5.42	60.62±9.51
Doğu	80.11±12.57	64.25±9.91	78.20±6.57	57.00±5.07
KW	2.826	3.498	0.241	6.234
p	.587	.478	.993	.182
Başka kültürde insanlarla tanışma				
Evet	79.42±9.26	60.24±6.45	78.43±5.01	58.97±5.55
Hayır	76.12±7.32	60.39±5.86	79.61±7.04	59.07±7.34
MU	981.50	1.296	501.50	449.00
p	.072	.693	.744	.758
Kültürlerarası eğitim				
Evet	79.16±10.34	60.19±7.39	78.46±3.71	58.90±6.57
Hayır	77.71±7.10	60.37±5.04	78.69±6.06	59.03±5.41
MU	1.328	1.526	837.00	827.50
p	.345	.664	.978	.910

Tablo 4. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki İlişki

Ölçekler	Birinci Sınıf		Dördüncü Sınıf	
	Ort±SD	r/p	Ort±SD	r/p
KDÖP Ortalaması	78.42 ±8.82	.444 .000	78.61 ±5.33	.298 .005
TEÖP Ortalaması	60.28 ±6.25		58.98 ±5.80	

Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre TEÖ toplam ve alt ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan fark olmadığı saptanmıştır. Hong ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada (2012), ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfta okuyan 233 tıp öğrencisinin bir yıl ara ile empati puanlarındaki değişiklik incelenmiştir. Bir yıllık süre içerisinde empati puanlarının giderek arttığı, ancak bu değerler arasında anlamlı farklılıkların olmadığı saptanmıştır. Hasan ve arkadaşlarının çalışmasında (2013) ise, öğrencilerin sınıfları ile empati düzeyleri arasında fark olduğu; öğrenim görülen sınıf arttıkça empati düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Khademalhosseini, Khademalhosseini ve Mahmoodian'ın

(2014) ilk yıldan yedinci yıla kadar olan süreçte İran'daki 260 tıp öğrencisinin empati düzeylerini incelediği araştırmada ise; öğrencilerin eğitim düzeyleri arttıkça empati skorlarının azaldığı saptanmıştır.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre TEÖ puan ortalamaları değerlendirildiğinde; puan ortalamaları yıllar içerisinde artma ya da azalma gösterebilmektedir. Ancak literatür taramasında bu değerlerin anlamlı olduğunu belirten çalışmalar olduğu gibi anlamlı olmadığını belirtenler çalışmalar da yer almaktadır (Hong ve ark., 2012; Hasan ve ark., 2013; Khademalhosseini, Khademalhosseini ve Mahmoodian, 2014). Bu bulgular ışığında çalışmamızda da yıllar içerisinde azalma olduğu ve bunun da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır. Çünkü öğrencilerin yaşadıkları heyecan, öğrenme isteği ve merak meslek eğitimlerinin başında çok daha fazla olduğu için ilk yıllarda TEÖ puan ortalamalarının yüksek olması beklenen bir durumdur.

"Hemşirelik öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıflara göre KDÖ ve TEÖ toplam ve alt ölçek puan ortalamaları arasında fark yoktur."

Çalışmada birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre KDÖ ve TEÖ'den aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, cinsiyet açısından birinci sınıf öğrencilerinde her iki ölçek puan ortalamalarında fark saptanmazken, dördüncü sınıf öğrencilerinde TEÖ puan ortalamasının kız öğrencilerde erkek öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Neumann ve arkadaşlarının (2012) çalışmasında ise cinsiyetler ile empati düzeyleri arasında anlamlı bir fark saptanmazken, Hasan ve arkadaşları (2013), Khademalhosseini, Khademalhosseini ve Mahmoodian (2014), Jolliffe ve Farrington (2006) ve Dehning ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan çalışmalarda kız öğrencilerin empati puanlarının erkek öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kız öğrencilerin empati yapma becerisinin erkeklerden daha yüksek olmasının nedeni, kız öğrencilerin erkeklerden daha duygusal olmaları ve böylece empatik beceri geliştirebilmeleri olarak düşünülmektedir.

Araştırmamıza katılan öğrencilerin yetiştikleri coğrafi bölgeye göre her iki ölçekten aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde ise birinci sınıf öğrencilerinin KDÖ puan ortalaması ülkemizin orta ve doğu bölgelerinde, TEÖ puan ortalaması ise kuzey ve doğu bölgelerinde istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte daha yüksek olarak saptanmıştır. Dördüncü sınıf öğrencilerinde KDÖ puan ortalamaları arasında büyük farklılıklar olmamakla birlikte orta, batı ve güney bölgelerimizde yüksek iken, TEÖ puan ortalamaları orta ve güney bölgelerimizde daha yüksektir. Üstün'ün yaptığı çalışmada (2010), yurt dışında yaşayanlarda KDÖ puan ortalamalarının daha fazla olduğu, Türkiye içinde en yüksek puan ortalamasının Güneydoğu Anadolu bölgesinde yetişenlerde, en düşük puan ortalamasının ise Ege ve Akdeniz bölgelerinde yetişenlerde olduğu saptanmıştır. Kültürel farklılık ve benzerliklere duyarlı olmanın ve empati yapabilmenin yetişilen bölge ile ilişkisi olmadığı, iyimser, açık görüşlü, güvenilir ve saygılı bireylerin her türlü koşulda kültürel duyarlılığa ve empati yapma becerisine sahip olabileceği söylenebilir.

Araştırmamıza katılan öğrencilerin başka kültürden insanlarla tanışma durumları ile her iki ölçekten aldıkları puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Banos'un çalışmasında (2006), farklı kültürlerden arkadaşlara sahip olan öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin, diğerlerine göre daha yüksek olduğu, bunun da istatistiksel olarak anlamlı olduğu; Üstün'ün çalışmasında (2010) öğretmen adaylarının farklı ülkelerden veya kültürlerden arkadaşlara sahip olma durumları ile kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Hemşirelik eğitim programında öğrencilere, bireylerle ilişkilerinde dürüst olmaları, saygılı ve anlayışlı olmaları, mahremiyetlerine özen göstermeleri gibi konular öğretilmektedir. Bu nedenle başka kültürden olsun ya da olmasın her bireye duyarlı olmaları gerektiği anlatılmaktadır.

Araştırmamıza katılan öğrencilerin KDÖ ve TEÖ toplam puan ortalamaları arasındaki ilişki incelendiğinde; birinci sınıf öğrencilerinde pozitif yönlü, orta düzeyde bir ilişki, dördüncü sınıf öğrencilerinde ise pozitif yönlü ancak zayıf düzeyde bir ilişki saptanmıştır.

"Hemşirelik öğrencilerinin empati düzeyleri ile kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasında ilişki vardır."

Literatürde TEÖ ile KDÖ ilişkisini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Chen ve Starosta'nın (2000) kültürlerarası duyarlılık ölçeği geliştirmek amacıyla yaptıkları çalışmada empatinin kültürlerarası duyarlılığın merkezi unsurlarından biri olduğu belirtilmiştir. Toplumun kültürel gereksinimlerine yanıt verecek kültürel bilgi ve becerilere sahip hemşirelerin yetiştirilmesi için hemşirelik eğitiminde, öğrencilerin iletişimin en temel unsuru olan empati becerisini kazanmalarının, hastaya özgü ve kültüre duyarlı bakım vermede önemli katkısı olduğu düşünülmektedir.

Sonuç

Değişen dünya şartları gereği farklı kültürlerin bir arada yaşaması veya çeşitli sebeplerle etkileşime girmesi kaçınılmazdır. Ülkemizde de kültürel açıdan zenginliğin olması kültürel farklılıkları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle kültürel farklılıkları kabul etmek, algılamak ve en aza indirmek, bu farklılıklara uyum sağlayarak toplumsal bir farkındalık yaratmak; kültür ve empati konularının başta ulusal hemşirelik eğitim programı olmak üzere sağlık alanında eğitim veren tüm disiplinlerin eğitim programları içerisine entegre edilmesiyle mümkün olacaktır.

Özellikle sağlık alanında hasta ya da sağlıklı bireyle güvenilir bir iletişim başlatılabilmesi için kültürlerarası farklılıkların bilincinde olmak, bireylerin kültürel yaklaşımlarına duyarlı olmak hemşirenin bireye empatik bir yaklaşımla sağlık hizmeti vermesini daha da önemli hale getirmiştir. Bu nedenle; hemşirelik öğrencilerinin ilk yıldan itibaren ders konularına kültürel duyarlılık, kültürel farkındalık konuları eklenmeli ve kültürü farklı olan bireylere empatik bir yaklaşımla hemşirelik yönetimini planlaması öğretilmelidir. Farklı kültürlere duyarlı ve empati kurma becerileri gelişmiş hemşireler, sağlık bakım hizmetlerinin sunumunda daha etkin rol alacaktır.

Bu çalışma sonuçlarına göre; hemşirelik öğrencilerinin yanı sıra başta hemşireler olmak üzere, tüm sağlık personellerinde kültürel duyarlılık ile empati durumlarının araştırılması, hizmet içi eğitimlerle çalışanların kültürel

bakış açılarının genişletilmesi, farkındalıklarının arttırılması, çalışma kapsamında incelediğimiz değişkenler dışında farklı değişkenlerin kültürlerarası duyarlılık ve temel empati düzeylerine etkisinin incelenmesi önerilebilir. Yapılacak olan nitel çalışmalarla bu konuda farklı grupların görüş ve tutumları da incelenerek duyarlılık düzeylerini geliştirecek eğitim programları düzenlenebilir.

"Hemşirelerin kültürel duyarlı bakım vermeleri için, empati yapabilme yeteneğine sahip olmaları gerekmektedir."

Alana Katkı

Literatür taramasına göre TEÖ ile KDÖ ilişkisini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yaptığımız bu araştırma ile empati ve kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin birbirini doğrudan etkilediği belirlenmiştir. Bu nedenle araştırmamızın alandaki bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması

Bu araştırmada herhangi bir nakdî/ayni yardım alınmamıştır. Herhangi bir kişi ve/veya kurum ile ilgili çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

Baños, R.V. (2006). Intercultural sensitivity of teenagers: A study of educational necessities in catalonia. *Intercultural Communication Studies*, 15(2):16-22.

Bayık, A. (2008). Kültürlerarası (çok kültürlü) hemşirelik eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(2):92-101.

Bekâr, M. (2001). Transcultural nursing. *Toplum ve Hekim*, 16:136–141.

Birol, L. (2005). Hemşirelik süreci. (7. Baskı). İzmir: Etki Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.

Bolsoy, N., Sevil Ü. (2006). Sağlık-hastalık ve kültür etkileşimi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* 9(3):78-87.

Bulduk, S., Tosun, A., Ardıç, E. (2011). Türkçe kültürlerarası duyarlılık ölçeğinin hemşirelik öğrencilerinde ölçümsel özellikleri. *Turkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics*, 19(1):25-31.

Chen, G.M., Starosta, W. (2000). The development and validation of the intercultural sensitivity scale. *Human Communication*, 3(1):2-14.

Cırık, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34:27-40.

Dehning, S., Gasperi, S., Krause, D., Meyer, S., Reiß, E., Burger, M., et al. (2013). Emotional and cognitive empathy in first-year medical students. *ISRN Psychiatry*. 2013(1):1-6.

Dökmen, Ü. (1994). Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati. (1.Baskı). İstanbul: Öğünç Ofset.

Hasan, S., Al-Sharqawi, N., Dashti, F., Abdülaziz, M., Abdullah, A., Shukkur, M., et al. (2013). Level of empathy among medical student in Kuwait University, Kuwait. *Medical Principles and Practice*, 22(4):385-389.

Hong, M., Lee, W.H., Park, J.H., Yoon, T.Y., Moon, D.S., Lee, S.M., et al. (2012). Changes of empathy in medical college and medical school students: 1-year follow up study. *BMC Medical Education*, 12(1):122.

Jolliffe, D., Farrington, D.P. (2006). Development and validation of the basic empathy scale. *Journal of Adolescence*, 29(4):589-611.

Khademalhosseini, M., Khademalhosseini, Z., Mahmoodian, F. (2014). Comparison of empathy score among medical students in both basic and clinical levels. *Journal of Advances in Medical Education and Proffessionalism*, 2(2):88-91.

Leininger, M. (2002). Culture care theory: A major contribution to advance transcultural nursing knowledge and practices. *Journal of Transcultural Nursing*, 13(3):189-192.

Maatta, S.M. (2006). Closeness and distance in the nurse-patient relation. the relevance of edith stein's concept of empathy. *Nursing Philosophy*, 7(1):3–10.

Neumann, M., Scheffer, C., Tauschel, D., Lutz, G., Wirtz, M., Edelhauser, F. (2012). Physician empathy: Definition, outcome-relevance and its measurement in patient care and medical education. *GMS Zeitschrift für Medizinische Ausbildung*, 29(1):1-21.

Öztürk, E., Öztaş, D. (2012). Transkültürel hemşirelik. *Batman University Journal of Life Sciences*, 1(1):293-300.

Parlar, S., Besen, B.D., Tokem, Y., Fadıloğlu, Ç., Karadağ, G. (2014). An analysis of the cultural problems encountered during caregiving by the nurses working in two different regions of Turkey. *International Journal of Nursing Practice*, 20(3):310–319

Rogers, C.R. (1983). Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış Bir Varoluş Şeklidir. (F. Akkoyun, Çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 16: 103–124.

Ruddock, H.C., Turner de S. (2007). Developing cultural sensitivity: nursing students' experiences of a study abroad programme. *Journal of Advanced Nursing,* 59(4):361-369.

Sayan, A. (1999). Kültür ve sağlık. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* 2(2):50-52.

Şenol, V., Ünalan, D., Çetinkaya, F., Öztürk, Y. (2004). Kayseri ilinde halk ebeliği ile ilgili geleneksel uygulamalar. *Klinik Gelişim*, 17(3/4):47- 55

Tanrıverdi, G., Seviğ, Ü., Bayat, M., Birkök, M.C. (2009). Hemşirelik bakımında kültürel özellikleri tanılama rehberi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1):793–806.

Tanrıverdi, G., Okanlı, A., Şıpkın, S., Özyazıcıoğlu, N., Akyıl, R. (2010). The evaluation of the cultural differences experienced by nursing and midwifery students in nursing. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 3(3):117–122.

Topçu, Ç., Baker, E.Ö., Aydın, Ç.Y. (2010). Temel empati ölçeği Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 4(34):174-182.

Tortumluoğlu, G., Okanlı, A., Özyazıcıoğlu, N., Akyıl, R. (2006). Defining cultural diversities experienced in patient care by nursing students in eastern Turkey. *Nurse Education Today*, 26(2):169-75.

Tortumluoğlu, G., Okanlı, A., Şıpkın, S., Özyazıcıoğlu, N., Akyıl, R. (2007). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin bakım verirken yaşadıkları kültürel deneyimler ve etkileyen faktörler. T.S.K.II. Ulusal/Uluslararası Katılımlı Hemşirelik Kongresi (Kongre Kitabı). Erzurum. 8-11 Mayıs.

Üstün, E. (2011). Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve etnik merkezcilik düzeylerini etkileyen etmenler. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri ABD. İstanbul.

Yılmaz, F., Göçen, S. (2013). Sınıf öğretmeni adaylarının kültürlerarası duyarlılık hakkındaki görüşlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 6(15):373-392.

Williams, J., Stickley, T. (2010). Empathy and nurse education. *Nurse Education Today*, 30(8):752- 755.